

JULEMØTE

Vinderen Historielag inviterer til Julemøte i
Holmenkollen kapell, underetasjen

Mandag 4. desember kl. 1900.

Bernt H. Lund

forteller om fangetiden i Sachsenhausen 1944-1945
Bakgrunn – fangetid – lærdom

Samtale – servering – gløgg og kaker

Velkommen til en hyggelig førjulskveld!

Finn Holden
leder

TOR SKJØNSBERG – EN AV HJEMMEFRONTENS LEDERE

AV LAJLA HEYERDAHL

Tor Skjønsberg ble født 27. april 1903 i Oslo. Han studerte både sosialøkonomi og jus. Familien holdt til i Holmenveien 35, der to av døtrene fremdeles bor. Ikke langt unna ligger som kjent Grimelund gård der konsul Hans Halvorsen bodde i en leilighet i 2. etg. Han var tidlig under den tyske okkupasjon 1940-45 opptatt med å skaffe finansiell støtte til familier der forsørgeren måtte flykte og til politifolk som mistet jobben fordi de ikke ville melde seg inn i Nasjonal Samling. På sine

daglige trikketurer til byen ble disse herrene kjent med hverandre, og Skjønsberg ble trukket inn i motstandsarbeidet.

Grimelund gård

Skjønsberg formidlet økonomisk støtte til Hjemmefronten gjennom sitt arbeid og medeierskap i bankierfirmaet Faye-Schjøll. En dag kom Halvorsen opp på Skjønsbergs kontor og ba om penger. Det endte med at han fikk 10.000 kroner til sitt hjelpearbeid. Halvorsen sammenkalte

Holmenveien 35 den gang som i dag. Foto Lajla Heyerdahl

Tor Skjøsberg.

den 20. juni 1941 til herremiddag i sin leilighet på Grimelund etter initiativ fra Skjøsberg. Til stede var ti personer fra Høyesterett, Universitetet, organisasjonene og arbeiderbevegelsen. På dette møtet ble Kretsen stiftet.

Kretsen

Kretsen - en betegnelse som først ble brukt i 1943 - kom først og fremst til å representere Hjemmefronten vis a vis regjeringen i London. Kretsen besto av folk som hadde søkt sammen i motstandsarbeid på et tidlig stadium. Etter det første møtet på Grimelund ble møtene holdt i Holmenveien hos Skjøsberg og hos Øystein Thommesen. Fra forsommeren 1941 var Skjøsberg med i Kretsen, og senere på høsten også i Koordinasjonskomiteen som var Hjemmefrontens ledende organ. Han var en foregangsfigur med sitt klarsyn og patriotiske hold-

ning og var en av Hjemmefrontens fremste ledere. Han mente at man ikke skulle sitte passiv og vente på fiendens anslag og utspill. Hjemmefronten måtte ha en selvstendig strategi og derigjennom rom til å handle. Skjøsberg ønsket gjennom sin strategi å være i forkant av utviklingen.

Quisling

Et viktig mål var å slå til mot Quisling og Nasjonal Samling. Skjøsberg ønsket å diskreditere partiet slik at tyskerne forsto at Quisling ikke representerte andre enn seg selv og sine meningsfeller. Det første angrepet mot Gestapohovedkvarteret på Victoria Terrasse var et ledd i denne kampen. Forslaget om å bombe hovedkvarteret var ikke enestående. Minst én gang tidligere hadde fremtredende motstandsledere anmodet om alliert bombing av Oslo, nærmere bestemt av Akershus festning. Mye tyder på at Tor Skjøsberg har spilt en nøkkelrolle her.

Gestapo

Gestapo var uten tvil Hjemmefrontens hovedfiende, og i 1944 ble det svært vanskelig. Allerede over nyttår innledet Gestapo en omfattende opprulling, og det resulterte i en arrestasjonsbølge av folk innen den illegale presse. I kjølvannet av arrestasjonene lyktes Gestapo også å ramme Hjemmefrontledelsen og Kretsen. Etter hvert måtte mange av Kretsens medlemmer flykte til Sverige. I løpet av noen måneder mistet Kretsen både flere av sine medlemmer og andre støttespillere i motstandskampen. Nye folk kom

Mor og far med døtrene Helen, Else og Anne i Stockholm etter gjenforeningen.

til, men blodtappingen hadde tatt på. Fra mai 1944 besto Kretsens operative ledelse hovedsakelig av 3 mann, Tor Skjønsberg, Tore Gjelsvik, og Alf Sannengen. Sekretariatet beskjeftiget på dette tidspunkt vel 50 personer hvorav halvparten kvinner.

I dekning

I oktober 1944 måtte Skjønsberg gå i dekning, og hans familie opplevde gjennom krigen en nervepirrende spenning som må ha vært svært vanskelig. De hadde to hushjelpere som var klarert på den riktige siden. Helga Klemma forteller at hun kom til familien nyttår 1943. Hun husker stadig møter på Skjønsbergs kontor i Holmenveien der kjente personer som Jens Chr. Hauge kom og gikk. En gang kom en person med maske for an-

siktet, fordi han ikke ville bli gjenkjent.

Fru Else Skjønsberg hadde lenge gått og ventet på at noe ville skje fordi mannen drev omfattende illegal virksomhet og ville være en gullgrube for Gestapo. Utallige ganger ble familien vekket opp om natten av en telefon som varslet. Tor var i klærne på få minutter og ute av huset mens Else måtte re opp hans seng som om han ikke hadde vært hjemme om natten, bortreist på ubestemt tid. Men mannen hennes kom hjem igjen til familien.

Avskjed uten ord

Den 24. oktober 1944 ble direktør Gunnar Schjelderup tatt. Fordi Skjønsberg hadde vært i Sverige i et møte med ham, var han sikker på at det var hans tur neste gang. Ekteparet spiste middag i spisestuen før

de gikk i dekning, og fru Else satt og gråt. Etter middagen tok mor og far på seg ytterklærne og gikk ut av huset uten å si ett ord verken til hushjelpene eller barna fordi Gestapo sannsynligvis ville oppsøke huset, og da måtte de gjenværende ikke vite hvor Else og Tor hadde tatt veien. Kl. 6 neste morgen ankom flere Gestapofolk for å pågripe ekteparet. Helga Klemma forteller at de sparket inn døren, og at hun ble kommandert inn til veggene med en pistol i ryggen mens de andre stormet inn i huset. Blant dem var en kjent norsk gestapist og angiver. Stadig med pistol i ryggen ble hun ledet fra rom til rom der de forskrekkede barna satt i sengene. Skuffer og skap blir endevendt, og folkene forsyner seg av familiens kaker, noe som barna reagerte på.

Den andre hjelpen, Guri Haug, hadde tatt vare på fruens smykker og gjemt dem i sitt syskrin. Men Gestapomannen truet henne til å fortelle hvor de var, og han forsynte seg med alle smykkene, deriblant et armbåndsur i hvitt gull med diamanter. Han leverte uret senere til reparasjon fordi det hadde stanset, men urmakeren som så på inskripsjonen hvem som var eieren, beholdt uret til etter krigen og leverte det tilbake til den rettmessige eier.

Nabobesøk

Nærmeste nabo over veien var fru Kari Kjerschow som etter anmodning på telefon fra fru Skjøsberg kom for å sjekke hvordan det sto til med familien. Hun kom rett i løvens hule og ble tatt med makt inn i huset og forhørt i mange timer. Den stakkars Helga Klemma ble slått hardt mot hodet av angiveren under

forhøret. Men det kom ingen opplysninger fra noen av dem. Fru Kjerschow som klaget over at hun hadde et spedbarn hjemme som skulle ha mat, fikk gå etter 6 timers forhør. I gangen hang Else Skjøsbergs persianerpels. Den smatt hun på seg og fikk reddet fra tyskerne.

I dekning

Else og Tor Skjøsberg var i dekning i Haakon den godes vei på Vinderen hos bror og svigerinne Cis og Rein Henriksen, og de var svært redde for barnas sikkerhet. De måtte snike seg ut av huset og i all hast komme seg til byen. Fru Skjøsberg oppsøkte den svenske ambassade der hun var i åtte lange dager. Gestapo holdt vakt ved Holmenveien 35 der barna og hushjelpene hadde husarrest. Hvis barna forsvant, ville Gestapo true med å skyte de to hushjelpene og innen 20 minutter pågripe familiene deres. Og hvis hushjelpene ble borte, skulle familiens deres bli skutt. Ingen fikk komme på besøk, og Gestapo holdt vakt ved huset. Etter flere dager ga de opp og innså at ekteparet ikke kom tilbake.

Kidnappingsforsøk

Som følge av Gestapos aksjon kom Milorglederen Jens Chr. Hauge og hans apparat straks familien til unnsetning. Samarbeidet mellom Hauge og Skjøsberg var tett. Etter at ekteparet var gått i dekning, måtte de to hushjelpene og de tre døtrene berges unna Gestapo. Naboen Arne Ringnes i Holmenveien 34 ble kontaktet. Han var utstyrt med sjokolade for å lokke småpikene med seg ned til krysset Holmenveien/ Frognersterveien

der en bil ventet. Men storesøster Helen var strengt oppdratt til å ikke bevege seg langt fra huset selv om hun kjente Ringnes godt. Forsøket var mislykket, og Ringnes måtte følge pikene hjem igjen. I den svenske ambassade satt barnas mor og ventet i angst og spenning, men da de ikke dukket opp, forsto hun at forsøket var mislykket.

Jens Chr. Hauge på sykkel

I Holmenveien 35 hadde barna og hushjelpene fremdeles husarrest. Hauge og Skjøsberg fikk etter hvert rede på at tyskerne ikke overnattet i huset, men at de kom og gikk til forskjellige tider. Nå ble kontakt til hushjelpene opprettet gjennom melkebutikken Vinderen Spesial hos Per Aass. Helga Klemma forteller at hun etter hvert var den eneste som fikk lov til å gå i butikken. En dag ble hun spurt om hun kunne komme igjen kl. 12 dagen etter. Som avtalt trådte hun opp, men gikk skuffet hjem igjen da ingen ting skjedde. Da hun gikk oppover de tunge bakkene i Holmenveien ved Lille Vinderen, kom en syklist opp på siden av henne og hoppet av sykkelen som om han måtte hvile. ”Er det frøken Klemma - ikke snu deg”. Helga snudde seg likevel og gjenkjente Hauge. Han fortsatte like bak henne med sykkelen og sa at de måtte reise fra huset. Hun var livredd og sa et det ville hun ikke fordi hun hadde en far og en bror som tok imot flyslipp i skogen på Gol. Dessuten en mor og syv søstre. De skulle få beskjed, sa han. Helga fikk beskjed om å ta med seg barna og den andre hushjelpen og komme samme

ettermiddag til krysset Tråkka/Holmenveien/Dalsveien. Hvis tyskerne kom ubeleilig for å kontrollere, skulle de forskyve møtet med en time av gangen. Denne avtalen ble gjort, og Jens Chr. Hauge forsvant på sykkelen.

En sekk poteter

Gestapofolkene kunne når som helst dukke opp i Holmenveien 35. Like før kl. 17, da følget var på vei ut av huset, kom Helga på at hun hadde fått telefonbeskjed (hun skjønnte den ble avlyttet) om å hente en sekk poteter de hadde fått tilsendt som måtte hentes på Smestad. For at det skulle virke overbevisende, fant hun en tom trillebår som var påskuddet for utflukten, hvis tyskerne skulle dukke opp på inspeksjon. Iført yttertøy og uten bagasje bega de seg mot Tråkka der Hauge satt i en sort drosje med drosjelue på hodet og ventet. Bilen var parkert i Dalsveien rett nedenfor krysset med fronten mot Smestad. Trillebåren ble forlatt i veikanten, og alle fem satte seg inn i bilen uten et ord, og de kjørte straks av sted.

Forenet med mor og far

Helga Klemma forteller at Tor Skjøsberg sto alene og tok imot sine barn på et gatehjørne. Han fikk dem i sikkerhet i den svenske legasjon der de ble gjenforenet med sin mor. Hauge kjørte Helga Klemma og Guri Hauge til en dekkleilighet i en gate bak Slottet. Familien oppholdt seg i den svenske legasjon mens fluktplanen for dem ble planlagt.

Guri Hauge med lille Else. Alle svart-hvittbilder fra familiealbumet.

På flukt

Familien Skjønsberg og de to hushjelpene flyktet i dagene som fulgte, til Sverige, men hver for seg langs ulike fluktruter. Faren flyktet med redningskøyta "Colin Archer" fra Husøy ved Tønsberg over til Strømstad. Mor og de tre døtrene skulle ta toget til Halden og deretter flykte over Iddefjorden. Dagen før flukten kom Alf Sannengen til legasjonen medbringende et falskt grensepass. Det fortalte at hun var hjemmeværende ved et småbruk ved grensen. Det skulle vise seg at hun ikke fikk reise med alle tre døtrene, det ville være for oppsiktsvekkende. Hun skulle reise med lille Else som den gang var tre år. De to andre skulle

hentes av en fremmed mann og bringes på toget til Halden. Mor og datter dro til Østbanens mens far og de andre sto og vinket. For å unngå at Gestapo skulle finne en mor med tre døtre i samme kupé, ble de to eldste plassert i en annen vogn sammen med sin eskorte uvitende om at mor befant

seg på samme tog.

Vel fremme i Halden var hensikten å ta båt over Iddefjorden til Sverige. Men fordi Gestapo dagen før hadde besluttet alle båtene i området, måtte planen endres. Mannen med de to døtrene Anne og Helen gikk først av toget, og fru Skjønsberg med lillesøster fulgte på avstand. Alle kom lett gjennom kontrollen og ut på gaten. Følget gikk frem til en skole rett utenfor byen der de fikk vite at fluktplanen var endret. En drosje med to menn utstyrt med grensepolitipass hentet mor og de tre døtrene og turen gikk mot svenskegrensen. Underveis ble drosjen stoppet for kontroll. I nattemørket ble det ekstra nervepirrende da vaktene rettet flakkende lommelykter mot personene i baksetet og saumfarte hvert enkelt identifikasjonskort. Mannen ved

siden av sjåføren satt med fingeren på avtrekkeren til en ladd pistol under vesten. Omsider fikk de fortsette. Den ene av karene sa: ”Hadde det vart ett minutt til, hadde jeg skutt.”

På grunn av kontrollen var det for risikabelt å kjøre for langt. Derfor ble mor og barn pluss den ene mannen satt av midt på landeveien i mørket. Sjåføren skulle kjøre videre mens de andre ventet. Under flukten over grensen i nattemørket bar karene hvert sitt barn. Fru Else bar Baby, som hun ble kalt, den lange veien mot Sverige. Det begynte å regne og gruppen søkte ly i en gammel låve. Ved 23.30 tiden ble grensen passert, og alle var i sikkerhet.

Else Skjønsberg var helt utmattet og la seg ned på leirgulvet i brakken sammen med sine utslitte tre småpiker, der de har fått tak over hodet. Snart kom en svensk bonde med tørre sokker og varm sjokolade og kaffe. Deretter fikk alle sove til neste morgen. Dagen etter ble familien hentet av grensepolitiet og ført til Strømstad med lastebil. Stor skuffelse var det at far ikke var der som ventet. Han var reist videre til Gøteborg.

Over fjorden

I likhet med Tor Skjønsberg flyktet Helga Klemma og Guri Hauge sjøveien. Etter et døgn i dekning i leiligheten bak Slottet, ble de hentet av en eldre gutt på sykkel som hadde med seg falske identifikasjonspapirer. Han fulgte dem til Vestbanen der de tok toget til Sandefjord hvor de igjen ble møtt av en mann på sykkel. Mannen fulgte dem til en villa der de fikk være i et par dager før de ble transportert under en presenning på en

lastebil til en hytte nær sjøen der 20 andre flyktninger var samlet. Her ble de bedt om å brenne alle identifikasjonspapirer og etterlate alle personlige eiendeler før de ble ført over i en fiskebåt.

Turen på havet fra Sandefjord til Koster og senere Strømstad gikk greit. Etter politiavhør ble de gjenforenet med familien Skjønsberg igjen. Sammen reiste alle seks med tog til Gøteborg og derfra til en oppsamlingsleir tre timer fra Stockholm. Stedet var en leir startet i 1942 som huset rundt 100 flyktninger. Til slutt ble familien innkvartert hos fru Krefting i Stockholm der de var til krigens slutt.

Da Tor Skjønsberg måtte flykte i 1944, hadde han deltatt i ledelsen av Hjemmefronten siden forsommeren 1941. Etter krigens slutt gikk han tilbake til sin jobb i bankierfirmaet Bjørn Faye-Schjøll & Co. Han hadde en rekke tillitsverv innen norsk næringsliv, og var ivrig i arbeidet med å starte Norsk Hjemmefrontmuseum. Synet ble stadig svekket, og han var blind de tyve siste årene av sitt liv. Tor Skjønsberg ble 90 år og døde 8. september 1993. Mens han levde, takket han konsekvent nei til å bli dekorert for sin krigsinnsats.

Kilde: Bomb Gestapohovedkvarteret av Cato Guhnfeldt. Wings forlag 1995

HOLMENKOLLEN SKYDSSTATION

AV FINN HOLDEN

Fra 1898 gikk Holmenkollbanen bare til Besserud stasjon (kalt Holmenkollen station). Banen skulle bringe turister og friluftsfolk opp i høyden og naturen og til etablissementene på Voksenkollen, Holmenkollen og Frogner seter. Mange mennesker ønsket å bli fraktet videre fra stasjonen til stedene: Holmenkollen Turisthotell (1889), Peisestuen (1889), Frogner seteren (1891), Holmenkollen Sanatorium (1891), Holmenkollbakken (1892), Sportsstuen (1896), Anne Kures Hotel (1899), Voksenkollen Sanatorium (1900), Voksenkollen Hospits (1901), Holmenkollen kapell (1903).

Holmenkollveien til Frogner seteren ble anlagt i 1890-årene, men Dr. Holms vei ble anlagt med en slakere stigning og en mer skyggefull trasé fordi sledeføret der ville holde seg lenger.

Alt året etter åpningen av banen stod A/S Holmenkollen Skydsstation ferdig i Holmenkollveien 102, gnr. 33, bnr. 51, like etter svingen og undergangen under banen, rett overfor Besserud stasjon. Eier var Sigurd Feiring. Den første brann-taksten i 1899 omtaler en stallbygning på 16 x 10,10 meter med plass til 12 hester og to selekamre. I forlengelsen av stallene var det et vognskur, 20,65 x 10,10 meter med en annen etasje med tre rom og kjøkken. Taksten var på kr 34.500,

Holmenkollen Skydsstation. Vinderen Historielag.

Innkjørselen fra Holmenkollveien. Frognersesterbanen til venstre.

arkitekt var Hjalmar Welhaven, stifteren av Skimuseet. I 1905 var taksten kr 21.000 selv om begge bygningene hadde fått installert elektrisk lys.

På det beste kunne skysstasjonen drives med 20-30 hester, og hester stod i pensjon på husmannsplassen Jarbakken i Ankerveien, ikke langt fra Voksen skole.

Skysstasjonen står ikke i skattemanntallet for 1900, men i 1905 hadde stasjonen en formue på kr 7000, en inntekt på 1500 og betalte kr 120,69 i skatt. Bestyreren het Anton Olsen og hadde tjent 1200 kr. Stasjonen hadde ellers åtte kusker, to ”automobilkjørere” (!), to ”piger” og en stasjonsgutt. I 1910 gikk det dårligere for A/S Holmenkollen Skysstasjon med en formue på kr 5000, inntekt på 500 og en skatt på kr 124,54. Bestyreren het Olaf Gillesen, og stasjonen hadde en stallkar og fire kusker.

Etter at Tryvannsbanen ble åpnet i 1916 til Frognersesteren, forsvant behovet for en egen skysstasjon på Holmenkollen.

Se på bildet av Holmenkollen Skysstasjon rundt århundreskiftet. Åtte vogner, hver forspent med to hester og med uniformskledd kusk. Herman Bjerke heter kusken lengst til venstre. Han var skysskar på skysstasjonen 1899-1902. Han var sønn på husmannsplassen Bjerke under Voksen gård. Plassen står fremdeles. I dag heter den Bjerkebakken 11, ved Ekraeveien stasjon på Østeråsbanen.

Herman Bjerke var født i 1880, begynte som skysskar og bodde kanskje på skysstasjonen. Kjøreturene kunne gå fra Besserud til Frognersesteren og tilbake, men det kunne også være turister til og fra sentrum. Herman Bjerke hadde flere ganger kjørt medlemmer av det svensknorske kongehuset, både konger og

dronninger. Han fortalte også om prinser som hadde snørekjørt på ski etter sleden om vinteren.

Til høyre på veggen står det at stasjonens telefonnummer var Bygdø 179. Den første telefonsentralen for distriktet lå på Skøyen (som den gang het Bygdø).

Det utbrøt brann i skysstasjonen 1. november 1923, og 55 kvadratmeter av takpanelet måtte skiftes ut. I 1926 ble det avholdt ny branntakst, som viste at stallbygningen fremdeles hadde plass til 12 hester.

I 1928 brant skysstasjonen helt ned. Takstmennene satte verdien av de gjenværende rester av bygningen som kunne brukes til et nytt byggverk, til kr 5000. Etter brannen skrev Akers bygningskommission 7.september 1928 at Holmen-

kollen skysstation ikke kunne tillates oppført på nytt i ”den gamle skikkelse før brannen”, da ”bygningens areal og beliggenhet ikke er i overensstemmelse med bygningslovens forskrifter”.

I 1929 sto en ny hovedbygning på den gamle grunnmuren på ca. 70 cms tykkelse, 24,60 x10,25 meter. Huset har to etasjer med to leiligheter i hver etasje. Rundbuene i kjelleren fører inn til den tidligere gjødselkjelleren.

Kilde:

Gunvor Blankvandsbråten, født Bjerke. Leif Martin Skagen, eier av huset i dag. Branntakstprotokoller 21 og 23 for Aker, Oslo byarkiv.

*Holmenkollveien 104 med den opprinnelige grunnmuren.
Begge foto: Finn Holden.*

OLABUKSEN I NORGE

AV ANITA KILDAL

Olabuksen ble introdusert i Norge av min svigerfar Tor Wessel Kildal fra butikken hans, Adelsten Jensen, for temmelig nøyaktig 50 år siden.

Han forteller at han hadde kjøpt inn kassevis av denne amerikanske buksen laget av dongeristoff med brun skinnlapp av merke Wrangler.

Dongeri er oppkalt etter stedet i India der stoffet ble vevd, fra først av brukt til seil og til klær for fattigfolk. Ifølge Aschehoug og Gyldendals leksikon kommer dongeri, eng. dungaree, fra hinduisk dungri: kraftig bomullsvevning i kyper binding med blå eller brun varp og ufarg-

et, ensfarget eller melert veft.

Selv om min svigerfar hadde en veldig fin teft for hva som ville slå an, var det jo alltid spennende når noe nytt skulle lanseres. Dette plagget hadde han stor tro på – han hadde sikkert kjøpt flere hadde det ikke vært for at det var innkjøpskvoter. Han kalte buksen ”Olabukse”, oppkalt etter Olaguttene som tjenestegjorde i den norske brigaden i Tyskland etter krigen. Han trengte ikke bekymre seg for å brenne inne med stort lager av Wranglerbukser – ungdommen strømmet på og kjøpte olabukser, og i løpet av kort tid var alt utsolgt. Men det gikk ikke lenge før opprørte mødre klaget over disse buksene som både krympet i vask og farget av - i annonsene han satte inn i dagspressen, ble det derfor fokusert spesielt på at ”Olabuksene garantert både krymper og blekes i vask”!

Buksen ble jo, som vi alle vet, en farsott - som varer ennå – og med stadig nye må-ha utgaver. Buksene med de riktige merkene både var og er ikke akkurat bukse ”for fattigfolk”. I de senere årene er det jo også begrepet ”krymper og farger av” blitt utvidet til ”utslitt før bruk”!

Alle fem bilder er hentet fra internett.

MOTER, MUSIKK OG OLABUKSER PÅ LAMBERTSETER

AV LARS THUE

Jeg har vanskelig for å tro at ”olabuksa”, ”Vill-Vest-buksa” eller ”dongeribuksa” noen gang har opptatt ungdommens sinn og higen sterkere enn den gjorde på Lambertseter på slutten av 1950-tallet. I klasse 6H på Lambertseter skole var Øistein trendsetteren. Han hadde svart skinnjakke med nagler og Lee-bukser, altså ordentlige olabukser, med oppbrett. Skinnjakker til guttungen lå dessverre langt utenfor de aller fleste Lambertseterforeldres budsjett-prioriteringer. Øistein var imidlertid enebarn, moren var mote-

bevisst, og den snille stefaren til Øistein pakket aviser om natta i tillegg til å ha vanlig jobb om dagen. Han visste ikke hva godt han skulle gjøre for gutten. Øistein hadde skreddersydd dress da han gikk i andre klasse. En gang stakk faren til Øistein 100 kroner for å kjøpe plater, den gangen 45-singlene kostet fem kroner og seksti øre. Det var innmari mye penger, selv om normen for bursdagsgaver til kameratene på denne tiden sakte var på vei opp fra tre kroner til fem kroner. Øistein hørte på Elvis og så nesten ut som Elvis. Han var en slags ”Lille-Elvis”, og likte ikke Cliff Richard – eller Tommy Steele for den saks skyld. De var ”fløtepusser”!

Om ikke skinnjakke var mulig, så vant olabuksene av dongeristoff gradvis innpass på Lambertseter. Det var to leire og to personlighetstyper, de som skulle ha Lee og de som skulle ha Wrangler. Begge buksene hadde skinmerker med henholdsvis ”Lee” og ”Wrangler”. Bjørn, som også hørte også med til motefronten, kjøpte sin første Lee-bukse hos Johannes Franck i Bogstadveien for 39 kroner. Det var mye penger den gangen. Buksa ble raskt etterbehandlet og skrubbet med hvit pimpestein (også kalt flytstein, de fungerte som kritt og var fine å tegne paradis med) fra byggeplassene. Da kunne det se ut som om man

hadde hatt olabukser i mange år. For øvrig gjorde det et sterkt inntrykk på Bjørn at The Everly Brothers gikk med dongeri og hvite T-skjorter med rund hals. Så Bjørn skaffet seg også hvit T-skjorte med rund hals og imponerte med å synge andrestemmen på Everly Broterhs "By, by love". Det var stort!

Øistein var tidlig ute med semskede sko, mens Bjørn hadde slektninger i Aurland, og gikk alltid med Aurlandsko med 10 øre i sprekken. Det var også stas. Jeg gikk i noe som ble kalt "speidersko". Mutteren sa de var så solide. Men ingen sa de var tøffe.

Jeg maste selvsagt som alle andre fælt for å få olabukse, eller Vill-Vest-bukser som vi stort sett kalte det. Og en dag

kom mutter'n med en stor myk pakke som ble overlevert med et hemmelighetsfullt smil. Det måtte være en ordentlig Vill-Vest-bukse! Papiret ble revet opp, og der - der lå en norskprodusert bukse i blått vanlig, kjedelig bomullsstoff med et plastmerke hvor det sto "Vill-Vest" på

baklomma. Ikke noe dongeri. Århundrets skuffelse! Mutter'n så forventningsfullt på meg, men fikk ikke høre noe gledeshyl. Foreldre forsto lite den gangen også.

Jeans, dongeribukse eller olabukse er en buksetype framstilt av dongeri, også kalt denim, et grovt bomullsstoff. Buksene har ofte kobbernagler for å forsterke lommene og synlige sømmer i avstikkende farger. Fordi stoffet er forholdsvis slitesterkt og tykt, ble jeans opprinnelig laget for bruk under kroppsarbeid, blant annet i USA fra slutten av 1800-tallet. Ordet jeans henger sammen med jean, et annet navn på lerretsstoffet, et ord som er avledet fra navnet på den italienske havnebyen Genova, hvor sjømennene gikk kledd i tøy av dette stoffet.

Hentet fra www.wikipedia.org

DR. HOLMS VEI 17

AV REIDAR A. BERG

Familien min flyttet til "Rødhetta", Holmenkollveien nr.116 i 1926 mens vi bygget nytt hus i Dr. Holms vei 17. Tomten var på 5 mål, men min far ble nærmest tvunget til å kjøpe ytterligere 5 mål på oversiden av vår tomt da den tomten ellers ikke hadde atkomst. Mine foreldre, særlig min mor, var veldig flink med havearbeid. Det ble både stauved, stenbed, rosebed og kjøkkenhave. Vi fikk faktisk 2. premie i Akers Havekonkurranse 1934 og 1. premie i 1935. Vi hadde en mann som het Syversen fra

Solør som bodde i kjelleren. Han hjalp med diverse arbeid både hos oss og hos flere naboer. Blant annet hjalp han far med å fjerne alle buskvekster og løvtrær på eiendommer. Det ble gjort ved å fjerne barken nederst på stammene slik at busker og småtrær døde. Året etter var det enkelt å fjerne restene. Vi fikk derved en veldig fin åpen skogbunn med en mengde blåbær og tyttebær. Øverst på eiendommer ble det bygget et utsiktstårn, med stige opp til en plattform hvor man kunne ligge usjenert og sole seg, og i tillegg en fabelaktig utsikt.

Dr. Holms vei 17 i dag. Foto: Anita Kildal.

Badedammen i Dr. Holms vei.

Svart-hvittbildene er fra familiealbumet og fra bladet "Urd".

Antakelig var vi en av de første som hadde privat badedam. Den var ca 6 meter i diameter og på det dypeste litt over meteren dyp. Alle vennene mine, og besøkende ellers, hadde mye moro der. Jeg hadde en båt som jeg med litt hjelp laget av et gammelt sirupsfat fra Kristiania Brødfabrikk. Jeg padlet med to bordtennis racketer, og det krevde stor balansekunst for ikke å gå rundt. Min far, Lars Berg, var da direktør i Osram, og hadde kontor ved KB. Som direktør i Osram reiste han land og strand rundt i Norge og holdt foredrag om bedre belysning i skoler, kirker og selvfølgelig i alle hjem. Han lanserte slagordet "Det hvite kull er Norges gull". Vi hadde en sterk lyskaster som lyste opp hele huset om

kvelden og natten, dette var faktisk godt synlig fra byen, og var vel ment som en reklame for Osram.

Eiendommen ble solgt i 1939 for kr 85.000.- da min far trengte kapital til sin videre virksomhet, og jeg skulle begynne i konditorlære, og da var det mer praktisk å bo i byen.

Vi hadde et fint miljø i Dr. Holmsvei. Som seksåring giftet jeg meg med Eva Bjørnstad på kjøkkentrappen hjemme. Ekteskapet varte ikke lenge, men vi gikk i samme klasse på skolen, og har fremdeles kontakt. Det var kort vei opp til Besserudtjernet, hvor vi bygget flåter, og fanget kreps. Jeg bygget en liten kano av noen enkle lister og kledde den med et laken som jeg rappet fra klessnora, og

kamuflerte med rødmaling fra Jordans nybygg i nr.7.

Flere av guttene hoppet i Midtstubakken allerede som tolvåringer, og Marius Eriksen lurte seg også til å hoppe i Holmenkollbakken som 13 åring. Thorleif Arentz, som dessverre døde under krigen, var heller ikke mer enn 12 år da han og jeg fikk låne en liten FIAT 500, og Thorleif kjørte helt ned til Majorstua og hjem igjen uten problemer.

Ellers drev vi med det samme som gutter flest. Det ble mye ski om vinteren og sykkel om sommeren. Om vinteren la vi bl.a. en lem opp på et gjerde og laget et gedigent sprøytehopp. Stein Eriksen og Thorleif Arentz var de som hoppet høyest og lengst. Om sommeren brukte vi murstein og en plankebit og laget et hopp i veien. Det ble mange og lange hopp. Heldigvis var det ikke mye trafikk

der den gang, så det gikk heldigvis bra.

Vi syklet mye, bl.a. til Slemdal skole, senere også til Riis. Av og til fikk vi noen som ikke hadde sykkel, til å ta sykkelen hjem opp alle bakkene! Marius Eriksen var rå til å sykle. Flere ganger satt jeg på stangen hans, mens han tråkket nedover, og jeg måtte styre, det var helt vilt! Han var temmelig vill ellers også. En gang vi var sammen i Midtstubakken, balanserte han på gelenderet øverst på stillasen hele veien rundt! Jeg var livredd.

Epleslang var en yndet beskjeftigelse. En gang vi gikk hjemover fra Slemdal skole, stakk vi innom Dues have og forsynte oss med epler. Lillemann (Christian Mohn) og Jan Grosch la igjen veskene sine i porten, og da familien Due kom hjem akkurat da, ble Lillemann og Jan tatt på fersken. Thorleif og jeg klatret over gjerdet, men vi måtte alle tilstå, og

ble innkalt til rektor for reprimande, samt selvfølgelig melding med hjem.

Marius, Eivind Arentz og jeg forsynte oss med epler fra haven til Arentz, og jeg hadde ordnet med sigarer hjemmefra (selv om min far ikke røykte, hadde han mye liggende for representasjonsbruk). Vi lå under en arbeidsbrakke i Dr. Holms vei og spiste epler og røykte sigarer. Jeg ble så kvalm at jeg kastet opp, og måtte hjem og legge meg. På ettermiddagen gikk Eivind og jeg opp til Marius. Der var det familieselskap, og vi ble invitert inn og plassert i en sofa. Marius Eriksen senior tok frem et sigarettetui og bød først Eivind, som takket ja til en røyk, Marius sa nei takk og jeg det samme. Da ville ikke Eivind heller ha og la den tilbake. Gamle Eriksen var en skøyer, han fortalte at han hadde hørt rykter om hva vi hadde gjort og satte ikke noe særlig pris på det. Han håpet vi hadde rene underbukser på, for nå skulle vi få ris. Da fikk jeg det travelt med å fortelle at jeg måtte hjem for å bade, og forlot selskapet. Marius og Eivind hadde derimot hatt en meget hyggelig og morsom aften.

Å skyte med sprettert var populært. En gang skjøt Lillemann, Jens Christian Gundersen og jeg på trikken og traff hver vår rute. Rutene ble ikke knust, men det ble noen flotte rosetter. Vi ble tatt, og det ble rapportert til våre respektive foreldre. Jeg fikk juling, d.v.s. spanskrør på blanke messingen, og min far betalte kr 300.- for ny rute til Holmenkollbanen. Men han forlangte å få den ødelagte ruten utlevert. Det var den halvrunde hjørneruten jeg traff, og den ble til skrekk og advarsel plassert på et hjørneskap hjemme!

En hendelse som antakelig burde

kvalifisere til Guinness Rekordbok, er at vi faktisk var fem gutter fra Dr. Holms vei som deltok i Olympiske leker i St. Moritz 1948. Det var Christian Mohn i hopp, Marius og Stein Eriksen samt Bjarne Arentz i alpint, og jeg selv i firer-bob. Vi som deltok i bob, var der bare for å lære med tanke på OL i 52. Vi hadde en hjemmelaget bob, som vakte stor munterhet blant de andre deltakerne, men vi lå an til sølv etter tre omganger, men endte på 5. plassen p.g.a. uheldige omstendigheter med vær og føre i siste omgang.

Artikkelen er forkortet.

Neste artikkel er fra bladet Urd nr 25, 20 juni 1936

AKERS VAKRESTE HAVE 1936

AV **MARTHA AAGAARD KOLBENSTVEDT**

Vi er på jakt etter ”Akers vakreste have” som blev tildelt 1ste premie i fjorårets havekonkurranse, og skjønt der er mange

skråning, og ned skråningen velter der et blomsterflor hvor nærsagt alle regnbuens farver forenes til den skjønneste farvesymfoni.

Akers vakreste have eies av direktør

deilige haver i Aker, var vi ikke i tvil om hvor vi skulde styre våre skritt da vi kom til ”Bergstua” i Dr. Holms vei, Holmenkollen.

Men en ting er å se en have og skulle beskrive den, en annen ting er å kunne gi leserne et noenlunde inntrykk av all den skjønnhet man plutselig står midt opi og som næsten får en til å miste pusten. Selv med mitt lille kamera til hjelp gjør jeg mig intet håp om å kunne gi et endog noenlunde fyldestgjørende bilde av dette vakre sted.

Nede fra veien ser man huset – Bergstua – heve sig fra toppen av en fjell-

Lars Berg og frue, og de to i forening er mestre for hele havearrangementet i sine mangfoldige og ofte meget kunstneriske former. Direktør Berg har selv planlagt haven i hver detalj mens fruen har forestått plantningen.

Stenhaven – en vakker og naturlig fortsettelse av selve fjellknausen hvorpå huset hviler – er det som faller en først i øinene. Mellem vårflox i mange deilige farver ligger store, bløte puter av thymus i grågrønt og grønt, den siste med knallrøde blomster, røde og hvite saxifraga, iberis, dobbelte arabis i hvitt og rødt, erica (lyng), krypende gul lilje, gul adonis,

aubretia o.s.v.

Men fru Berg er en ivrig samler, det er ikke bare de mer og mindre kjente stauder hun legger sig efter, fra turer på kryss og tvers i Norges land medbringer hun hva hun finner av sjeldenheter. Her pranger en fjelldronning fra Bygdin, grepplyng og blå klokkelylng fra Stryn, fjelltjæreblomst og fjellsmelle – ja om det så er fra Larkollen, så har hun en der stedegen plante – nikkende kubjelle.

Midt gjennom stenhaven går der på skrå op skrenten en liten hellelagt sti som fører op til rosenhaven som selvfølgelig ennu ikke har noe å fremvise, vi går tvers igjennom den uten at den setter våre følelser i sving – men bare vent. Vel oppe spiler vi øinene op. Midt i fjellet, med den mørke skogen bak, ligger der et stort herlig badebasseng med hellelagte solplasser innhugget i fjellet, sofaer og benker av sten, og i hver grop hvor der er plass til en håndfull jord, gror noe morsomt eller vakkert.

Alt dette ligger på venstre hånd når man kommer inn porten til Bergstua, og nedover i det stadig fallende terreng er så alle sommerens blomster sådd og plantet, lange stauderabatter med flox, gullris etc. etc.

Tomten med hus og have var oprinnelig på 5 mål, men der er nu kjøpt til fem mål skog bak huset, herlig duftende nåleskog hvor bunnen ligger som et bløtt teppe og fuglene kvitrer så ”hjertet blir vokst i ens bryst”. Her er lønnlige stier som fører til mangeslags overraskelser, en sti fører en således til et utsiktstårn på hvis plattform der er anledning til å ta de deiligste solbad helt ugenert, mens byen og fjorden ligger og glitrer i solen under en.

En annen sti fører til en ryddet plass hvor et svært langbord av skifer er under montasje. Hvad der skal foregå ved dette bordet, er visstnok en hemmelighet som havens eierinne ikke vilde ut med, var det mitt, skulde det tas i bruk St. Hanskvelden med rykende kaffe og skårne smørrebød ved midnattstider og etterpå vilde jeg gå op i tårnet og se solen vekke den nye dag tillive.

Der hvor haven – som ender like bak huset – går over til skog, er der reist en imponerende portal av noen eldgamle trestammer som er blitt fraktet ned fra Sják. Billedet er tatt på stor avstand så man får ikke den rette idé om dimensjonene. Der var fire av disse stammer, og den fjerde er blitt omdannet til to festlige ”sofaer” hvor den hule stamme danner både sete og rygg. På portalens venstre side står også en benk laget av stammer av svær ”kaliber”.

Intet under at direktør Berg og frue har fått 1ste premie for sin have, for den er ikke en have man kan få bare for penger, der er nedlagt ikke lite kjærlighet i arbeidet og det hele er ordnet med virkelig kunstnerisk sans. Lykkelige barn som får lov å vokse op på et slikt sted, jeg sender en kjærlig tanke tilbake til min egen barndoms have og tenker på hva den alltid har betydd og fremdeles betyr for mig, enkel og tarvelig som den er. Der er ingenting som det å eie en have – en ordentlig have og ikke en ”bare se men ikke røre have”, her får man lov til å plukke blomster, ikke bare se på dem, får lov å spise bær og frukt, ikke bare til å friste en liten stakkar, om det så er en fredsforstyrrer som undertegnede så går hun av sted med favnen full av vårens rødt og gull.

KARAKTERBOKEN

AV HARALD ULVESTAD

Min tante Solveig begynte i folkeskolen i 1915. Allerede i andre klasse fikk elevene utlevert sine karakterbøker. Karakterboken fulgte med i hennes skoleveske hver dag hun var på skolen, og den ble brukt som en vanlig leksebok som de tok frem i skoletimene. Det var en del regler om høflighet i boken som de pugget og ble hørt om i skoletimene. Læreren måtte forklare alle de vanskelige ord og utdype kunnskapen ved eksempler og sørge for ”praktisk øving”. Hun påsto selv at disse reglene hadde vært henne til stor nytte både i barndom og voksen alder. Takket være puggingen satt de som spikret.

Etter hennes død overtok jeg en del av min tantes gamle bøker. Og inni en av dem, ”Lesebok for folkeskulen” ved Nordahl Rolfsen og Bernt Støylen (”landsmaalsutgaava”), utgitt i 1908, fant jeg min tantes karakterbok, den var trykket i 1913. Jeg konstaterte en svært skoleflink jente, men ble mest interessert i de fire siste sider i boken, der to sider var viet ”Regler for folkeskolens barn” og to sider ”Veiledning og paamindelse til høflighet for alle barn”. Barna måtte lære disse to sidene utenat.

Skoledebatt, ikke minst i forhold til disiplin og lærerens viktige rolle som oppdrager, har vært et konstant fenomen, spesielt de siste 20 – 30 år med stadig omarbeidede læreplaner. Det er blitt hevdet at tiltakende fravær av høflighet, disiplin og respekt for lærerne har skapt urolige og vanskelige skolemiljøer.

At de gamle skikk og bruk – regler trolig fortsatt har sin berettigelse er vi nettopp blitt minnet om: En skole gikk fra å være en ”verstingskole” til en mønsterskole da elever og lærere gikk sammen om innføring av høflighetsregler og å bruke alminnelig folkeskikk på skolen. Det ble hevdet at høflighet og disiplin trolig var det viktigste bidrag til den bemerkelsesverdige forandringen som resulterte i det sterkt forbedrede læremiljø og kunnskapsnivå ved skolen.

La oss gå tilbake til 1913, til karakterbokens regler og pensum om høflighet. Kanskje har vi noe å lære? Er det noe verdifullt som er blitt borte for oss underveis?

Regler for folkeskolens barn

1. Barnene har, rene og ordentlig klædt og med fornødne bøger og skolesaker, at indfinde sig i skolen i betimelig tid, dog ikke tidligere end $\frac{1}{4}$ time før der ringes. Kan et barn paa grund av tvingende omstændigheder ikke møte, bør hjemmet sørge for, at skolen snarest mulig underrettes.

2. Overtræder noget barn gjentagne gange bestemmelsen om renslighet og orden i klædrakt, kan det, naar advarsel derom er git til barn og foreldre, vises hjem. Er et barn befængt med utøi, vises det straks hjem.

3. Forsømmer noget barn skolen uten gyldig grund, hjemfalter forældre eller foresatte, efterat advarsel er git, til mulkt fra 1 til 25 kroner (Skolelovens § 17). For enkelt time eller dag kan et barn faa fri ved henvendelse til klasseforstanderen, for længere tid ved henvendelse gjennom denne til inspektøren. Hvis inspektørens tilladelse ikke kan indhentes, avgjøre saken av vedk. bestyrer.

4. Barnene har saavel i sin gang til og fra skolen som under sit opphold paa samme at opføre sig stille og ordentlig. Det samme gjælder ogsaa om deres ophold paa lekepladsen, hvor al voldsom larm, skrik og spektakel er forbudt; sten og sneballkastning er forbudt.

5. Barnene skal vise høflighet og ærbødighet mot skolens foresatte og lærere baade i og utenfor skolen, med lydighet gjøre, hva der befales dem, og i sit indbyrdes forhold vise sig som bra og gode kamerater.

6. Under undervisningen maa barnene være opmerksomme og indta en sømmelig stilling; de maa vel vogte sig for at sysle med uvedkommende ting. Særlig maa de ikke tilføie skolens inventar (pulter o.s.v.) nogen skade. Gjør barn dette sidste, vil ansvar bli gjort gjældende mot vedkommende forældre eller foresatte.

7. Intet barn maa forlate skolen eller lekepladsen uten tillatelse. Til at gaa i gaarden gives tilladelse kun undtagelsesvis.

8. Agter et barn at forlate byen for å ta fast ophold andetsteds, maa anmeldelse derom ske til klasseforstanderen

Anm. Angaaende barnenes skolepligt, se skolelovens §§ 9 og 51 (lov av 21. juli 1984)

Og så over til ”pensumsdelen” av karakterboken fra 1913:

Veiledning og paamindelse til høflighet for alle barn.

1. Høflighet i hjemmet.

Vis ærbødighet og hjelpsomhet mot dine foreldre, og vær snil mot dine søskende. Træt ikke med dem. Vær ikke egenkjærlig, men gjør alt, hva du kan, for at glæde alle i dit hjem.

2. Høflighet i skolen.

Vis agtelse og ærbødighet for skolens lærere og lærerinder. Følg skolens regler. Fusk ikke. Lyv ikke. Vær hjelpsom mot dine kamerater. Lad aldrig nogen bli straffet i din sted; thi det er feigt og skammelig.

3. Høflighet i lek.

Vær venlig og ikke stridslysten. Den kloge gir efter. Gjør aldrig nar av dine kamerater.

4. Høflighet mot politiet.

Vær høflig mod enhver politimand, og gjør det, som han befaler. Lad være den stygge uskik at stimle sammen ved arrestationer eller at følge efter arrestanten med hujen og skraal.

5. Høflighet paa gaden.

Hils beskedent og venlig paa skolens lærere og lærerinder og alle som du skylder høflighed. Gjør det til regel, at du gaar til høire, naar du møter nogen. Skriv ikke paa vægger, porter, bænker eller andre gjenstande. Gjør ikke skade paa privat eiendom eller i offentlige anlæg. Kast aldrig med sten. Kast ikke med sneball paa gaten. Gjør aldrig nar av gamle og skrøpelige folk, men hjelp dem, hvis det trænges. Hæng aldrig bag paa kjøretøi uten den kjørendes tilladelse. Sæt ikke økenavn paa nogen. Avpas dig fra upassende skrik og skraal. Rend ikke paa kjælke, skøiter eller ski, hvor det av politiet er forbudt. Kast aldrig papir paa gaden eller i offentlige anlæg, heller ikke appelsinskal, bananskal eller glasskaar, da dette ofte har forvoldt ulykke.

6. Høflighet ved bordet.

Opfør dig altid sømmelig, naar du spiser. Tænk ikke bare paa dig selv. Læg ikke armene paa bordet. Det er baade farlig og stygt at tale med mad i munden.

7. Høflighet i almindelighet.

Vær altid høflig mot unge og gamle, fattige og rike. Glem ikke at si: "Vær saa god", naar du leverer en anden noget, og at takke naar du faar noget. Pas dine egne anliggender, og bland dig aldrig in i andres, naar du ikke er opfordret dertil. Gaa aldrig ind til nogen uten at banke paa. Byd altid den, som er i følge med dig, at gaa først ind. Reis dig, naar ældre og fremmede kommer ind, og byd dem at sitte. Avbryt aldrig nogen, medens han taler, men vent med dine bemerkninger, indtil han har talt ut. Spyt aldrig paa gulv og i trapper. Vær punktlig i alle ting. Hold dit legeme rent og dine klær hele og rene, om de end er tarvelige. Glem ikke, at du skylder baade dig selv og andre at være høflig i al din færd.

Høflighet koster intet, men utretter meget.

VINDEREN SKOLE I 1920-ÅRENE

AV FINN HOLDEN

HANS ARISHOLM FORTELLER – DEL 2

Hans Arisholm begynte ni år gammel i 3. klasse på Vinderen skole i 1925. Det er ting i reglementet foran han husker, og ting han ikke kjenner igjen. Hans Arisholm kjente ikke igjen innskjerpingen av høflighet i dette skolereglementet. Uten at begrepet ble poengtert, var det forutsatt at elevene var høflige og lydige. Derfor var det heller ikke noen mobbing av elever som falt utenfor.

Skolegangen var streng og ordentlig. Elevene måtte ut i alle frikvarter, og det

var ikke leskur hvor de kunne stå i regnvær eller snøvær. Når timen begynte, stilte elevene seg opp klassevis, fikk kommandoen "Fremad marsj!" og marsjerte inn i skolen i flokk. De skulle møte presis om morgenen, ellers var det parade, møte en halv time tidligere neste dag.

Arisholm syntes at undervisningen var særlig preget av to forhold, pugg og religion. Det var ikke bare salmer og bibelhistorie som skulle læres utenat; Arisholm kunne fremdeles ramse opp byene langs kysten og deler av Terje Vigen. Det var veldig vekt på bibelhistorie og salmer

og mye allsang. Leksene skulle gjengis nøyaktig, gjerne med teksten i læreboken. Det hendte de hadde stavekonkurranse. Guttene sto i én rekke, jentene i en annen. Så fikk de spørsmål om stavingen av et vanskelig ord som maskin. Kunne de stave ordet riktig, ble de stående, kunne de det ikke, måtte de gå ut av rekken.

Rett utenfor skolen hadde de skolehave hvor de sådde og høstet grønnsaker. I bakken ned mot Blindern hadde elevene skirenn.

Oppgaver ble skrevet med pinner med en splitt som ofte brakk. På pultplaten var det hull til et blekkhus, det ble ofte søl med blekket og blå fingertupper.

Elevene satt ved dobbeltpulter, jentene på den ene siden, guttene på den andre. En virkningsfull straff for guttene var å bli flyttet over til jentesiden. Han husket fremdeles at han hadde snakket uoppfordret i timen og ble flyttet over til en jente på den andre siden. Han husket hennes navn og at de begge satt der rødmende og flau. Ellers kunne de bli sendt på gangen eller til rektor hvor det kunne vanke en ørefik.

Elevene kom både fra Majorstuen og Volvat, Gaustadjordene og nær Hemingbanen. Få hadde sykler, så de måtte gå til skolen og om vinteren bruke spark. Da for de i full fart ned bakken fra Ris så spaserende måtte komme seg unna.

Dette var borgerskapets barn, så det var ikke kontroll av tøy eller noen spor av utøy. Men én elev hadde lite og dårlig tøy. En dag da han var fraværende, spurte lærerinnen om det var noen som hadde en jakke eller knebukse fra en eldre bror. Det var det. Da sa hun at de kunne legge tøyet i pulten hans og si at de hadde tatt lodder i et lotteri og vunnet dette tøyet.

Etter 7. klasse ble elevene delt, noen gikk ut i arbeidslivet, andre begynte på gymnaset (videregående skole). Hans Arisholm startet på Ris. Der var det samme strenge regime. Først på Ris begynte de med engelsk.

I dag er Arisholm opptatt av å bevege seg mye. Når han tar Holmenkollbanen, er han imponert over hvor hjelpsomme folk er, også de unge; han får alltid sitteplass, og medreisende hjelper ham av og på vognen.

1. del sto i nr. 2/2006.

Til venstre:

Karakterboken og leseboken til tanten til Harald Ulvestad.

Under: Hans Arisholm.

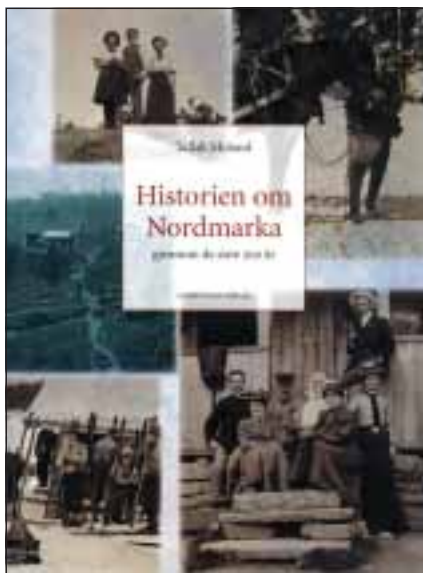
Foto: Finn Holden

NORDMARKA GJENNOM 200 ÅR

AV TALLAK MOLAND

VED FINN HOLDEN

Historiker og sivilingeniør Tallak Moland har skrevet en bok om Nordmarka som beskriver utviklingen fra omkring 1800 med mange isolerte husmannsplasser under Ankerdynastiet. Han skildrer kampen om vannet, om eiendomsrettigheter og om skogsdriften. Dessuten er det selvsagt en fortelling om forholdet mellom byfolk, som søkte servering og soveplasser, og de fastboende som ønsket ekstraintekter og impulser utenfra.

De fleste byfolk snudde i Maridalen i utkanten av skogen fram til 1840-årene. Men Asbjørnsen og Herre beveget seg

lenger inn og åpnet Nordmarka for byfolk. Moland viser hvordan de to fanget inn ulike sider ved Nordmarka, den ene var bymannen som gjorde bøndene til nasjonale symboler, den andre festet seg ved det mørke og triste, det dunkle og melankolske. Etter de to oppdagerne av marka kom bymenneskene i horder, først turistene, så skiløperne.

Boken anbefales på det varmeste og blir gjenstand for en utførligere omtale i et senere nummer av bladet. Da vil flere sider av innholdet bli omtalt, kampen om vannet og om Osloomarka, skogens menn og moderniseringen av skogsdriften.

*Skogsdriften slik vi husker den.
Fra boken.*

TIDSVITNER

Fortellinger fra Auschwitz og Sachsenhausen

VED FINN HOLDEN

Dette er en viktig bok. Den forteller om åtte unge norske menn som opplevde nazistenes fangeleirer på kroppen. To ble tatt i 1942 i forbindelse med Telavåg-aksjonen, et par ble tatt for arbeid i den illegale pressen, og et par fordi de var jøder. Alle har sin historie å fortelle. I det ytre er det likt: arrestasjon, transport til Tyskland, dagene i konsentrasjonsleiren og henting av Røde Kors-busser mars 1945. Men inntrykkene og vektleggingen av dem er forskjellig.

Fangene satt først en tid på Grini, sammen med bare norske politiske fanger. Forholdene i konsentrasjonsleirene i Tyskland var annerledes, der var mange nasjonaliteter, og der satt også kriminelle fanger, som ofte ble brakkesjefer som optrådte svært brutalt.

Gleden ved å komme hjem til familien i 1945, men også ensomheten og manglende forståelse. Familien hjemme hadde også hatt det trangt, men ikke opplevd den samme nagende sulten, frykten for ikke å holde ut tvangsarbeidet og opplevelsen av at medfanger ble slått eller sparket i hjel. Den daglige fornedrelsen avstumpet fangene. De kunne være vitne til henrettelser på appellplassen og spise i brakka etterpå, eller våkne om morgenen ved siden av et lik i den smale sengen de delte med en annen fange.

Men boken forteller også om hjelpsomhet, samhold og vennskap, småtjenester som der og da var svært

viktige for å overleve.

Hver historie er treleddet: bakgrunnen for arrestasjonen, oppholdet i fangeleiren, hva er viktig å ikke glemme, hva kan vi lære av dette?

På bokomslaget står det at "TIDSVITNER er et testamente om det som skjedde, og om det som aldri må skje igjen." Men det tragiske er jo at dette skjer også i dag i flere land, at fanger sitter måned etter måned, år etter år, i konsentrasjonsleirer uten lov og dom og uten at Røde Kors får komme og inspisere leirene. Politiske motstandere blir drept uten at drapsmennene blir tatt.

BARNEKUNSTMUSEET

AV SEYNA SØNNICHSEN

*Museets grunnlegger,
Rafael Goldin (1920-1994).*

En av de store attraksjonene i vår bydel er Barnekunstmuseet i Lille Frøens vei 4. Museet har lokaler i en praktfull eldre villa omgitt av en sjarmerende have og har en kunstsamling på ca. 100.000 gjenstander laget av barn fra mer enn 150 land.

Det Internasjonale Barnekunstmuseum ble etablert av Stiftelsen "Barnas Historie, Kunst og Kultur" og ble åpnet 1. oktober 1986 av vår daværende statsminister, takket være en donasjon fra professor Hermann Gmeiner, SOS – barnebyer og et mangeårig samarbeid med Shankar International Children's Art Centre i New Delhi.

Jeg var så heldig å få en avtale med Alla Goldin, konen til filmregissør Rafael Goldin som opprinnelig sto bak ideen om å få i stand denne svært spesielle sam-

lingen. Hun ga meg en utmerket anledning til å bli bedre kjent med noe av det som museet har å by på. Det ene rommet etter det andre er en uforglemmelig samling av barnekunst fra alle verdenshjørner. Mange viktige temaer blir berørt fra menneskehetens fremtidsutsikter til store naturkatastrofer, gleder og sorger. Her opplever man kreativitet, fargeglede og stor inspirasjonsevne fra mange barn.

Barn som besøker museet, kan også selv delta i aktiviteter i museets mange opplevelsesrom som er viet tegning, dans og keramikk.

Barnekunstmuseet har 3 grunnleggende funksjoner.

Å bevare: Samle kunstverk fra hele verden og bevare dem for ettertiden.

Å skape: Besøkende barn og voksne får mulighet til å delta fritt i museets aktiviteter, tegne og male, danse og spille, synge og dramatisere samt lage bøker, animasjonsfilmer og videoprogrammer.

Å formidle: Museet arrangerer vandre-

utstillinger med forskjellige temaer både i inn- og utland. I museets program inngår konferanser og seminarer om barns kunst og kultur, og det er i denne forbindelse et av museets mål å fungere som et forskningssenter.

Museets grunnlegger Rafael Goldin uttrykte det slik:

Kunst blir det når kunstneren klarer å formidle følelser og tanker i en form som kan virke på andre. Og da spiller det ingen rolle om kunstneren er et barn eller voksen. Alder er ikke det viktigste når det gjelder kunst.

Dette museet må oppleves. Ta med barn eller barnebarn. Det blir en spennende dag i uforglemmelige omgivelser i vår bydel.

Til venstre:

*”Det internasjonale Barnekunstmuseet”,
Anton Antonov, 13 år, Russland.*

Over:

En sal i Barnekunstmuseet, fra museets brosjyre.

"Min fødselsdag", Yang Ji Yeon, åtte år, Sør-Korea.

"Min familie", Fahran Parvin, 10 år, Bangla Desh.

SORIA MORIA OG EDVARD GRIEG

AV BJØRN ØGAARD

I siste nummer (3/2006) av medlemsbladet for Vinderen Historielag har du en interessant artikkel om Institusjoner etter Holmenkollbanens åpning. På side 17 står det blant annet om Voksenkollen Sanatorium at Edvard Grieg ble så begeistret for stedet at han kalte det "Soria Moria".

Jeg har også hørt tidligere at navnet tillegges Grieg, men det er neppe riktig. Det er riktig at han ble svært begeistret for stedet og skrev en artikkel i VG 12.01.01. Der står det: "Så var det siste Forår, at jeg hørte Kristianiafolk med en vis Undren begyndte at tale om Soria-Moria-Slottet på Voksenkollen".

Soria Moria navnet var nok dessverre derfor på folkemunne før Grieg skrev om det. Men artikkelen vakte mye munterhet og ble tatt som god reklame for stedet.

Olaf Krohn lagte derfor en karikatur i Vikingen 26.01.06 av Grieg og Soria Moria (se Harald Herresthal: Edvard Grieg med venner og uvenner. Edvard Grieg Museum 1997).

Grieg var forøvrig veldig begeistret for vår bydel. I et brev til vennen Frants Beyer 2. desember 1906 skriver han: "Det er dog herligt at bo i en By, som har Sligt som Voksenkollen i Nærheden." Ja, så begeistret var han at han holdt på å selge Troldhaugen og kjøpe hus på Slemdal!

Mange steder i omegnen er nevnt i Griegs rikholdige korrespondanse fra hans siste år. Kanskje inspirerte Orre-skogen ham mens han la siste hånd på Slåttene opus 72? Hvis det er av interesse for historielaget, kunne jeg kanskje med tid og stunder skrive en liten artikkel om Grieg og vår bydel?

Historielaget tar med glede imot tilbudet!

DEN RØDE TELEFONKIOSKEN

AV FINN HOLDEN

På parkeringsplassen ved Slemdal stasjon står en rød telefonkiosk, en levning fra 1930-årene, da få hadde telefon, og fra 1940-, -50- og -60-årene, da det var vanskelig å få tildelt telefon. Ris Vel har spurt Vinderen Historielag om vi er interessert i å arbeide for å bevare denne, for mange så kjære, historiske levning.

Telefonkioskene er ikke lenger så viktige; alle mennesker har tilgang til telefon, og de aller fleste har mobiltelefon med seg overalt. Derfor skal de fleste telefonkioskene nedlegges.

Telenor har sagt seg villig til å holde i drift i alt 100 telefonkiosker over hele landet.

Norsk Telemuseum har satt opp en liste over de viktigste kioskene etter ulike kriterier som hvor ofte de er i bruk og hyppigheten av hærverk. Foreløpig har de ført opp 365 telefonkiosker, om lag 20 i

Oslo. Slemdal er ikke på listen, som altså skal skjæres ned til 100. Telemuseet ser det derfor som utenkelig å føre opp telefonkiosken på Slemdal.

